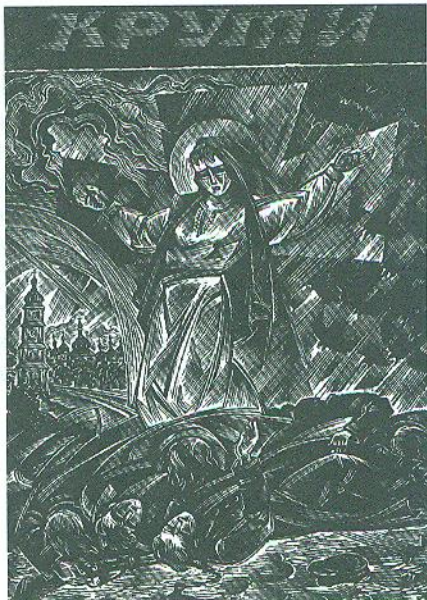

«На Аскольдовій могилі — український цвіт...» (Слово поетів про Крути)

Січневий номер львівського «Студентського шляху» за 1933 р., який редагував Володимир Янів, майже весь був присвячений героям Крут. Від часу легендарної битви молодих героїв за українську державність збігло тоді півтора десятка літ. Що далі відходила вона в минуле, то більше оживала в пам'яті сучасників як історична подія, досягала літературою, ставала народною легендою. «У хвили, коли під Крутами розігрувалась трагічна дія епопеї відродження України, — читаємо в передовій статті місячника, — мало хто здавав собі справу, який величезний, безсмертний акт історії звершився в тому дні (29.1.1918) на полях Чернігівщини. В ім'я найсвятішої любови Батьківщини, коли не було кому стати на захист кордонів молодій Держави, пішла у бій горстка гордих юнаків, щоби своїм чином струснути совістю Нації, совістю усіх майбутніх поколінь»¹.

Тяжка, трагічна поразка... Але армія Муравйова таки не виконала свого завдання — вона спізнилася до Києва. Утримання української столиці в руках національного уряду мало надзвичайне політичне значення: у Бресті йшли переговори... Згодом, по вигнанні московських чужинців, Україна розшукала на полях битв своїх героїв, аби достойно поховати їх у братській могилі на кручі Аскольдового кладовища.

Героїчний чин під Крутами звершили лицарі Наддніпрянщини і Галичини — сини соборного народу. Публіцистика 1930-х вела мову про це на найвищих реєстрах. Той самий «Студентський шлях» звіщав: «До книги буття українського народу, яку мечем писали українські князі Роман, Данило і Ярослав Осмомисл, дописано нову главу. Відновлено велику ідею Самостійности й Соборности, за яку підняв повстання Богдан Хмельницький, за яку боровся Петро Дорошенко, —

Іван Крислач.
Крути. 2004 р.

Сонце Руїни, за яку вмирав на чужині гетьман Мазепа, за яку ціле життя трудився Орлик, за яку згинув у тюрмі Павло Полуботок, за яку карався на засланні Тарас Шевченко, за яку пролито досі море крові, за яку змагається далі український народ під прапором українського націоналізму»².

Шлях до 22 січня 1919 р., коли за Директорії у Києві, на Софійській площі, відбулося величаве, святочне проголошення злуки всіх українських земель в одну соборну Українську державу, пролягав і через легендарні Крути.

У свідомості народу крутянська епопея не тільки ставала болючим спомином, але й зводилась у триумф найвищого патріотичного духу українців, в усвідомлену самопожертву, в офіру крові за утвердження, можливо, найбільш урочистих і святих для України слів, проголошених IV Універсалом Центральної Ради (9/22 січня 1918 р.), який воістину звучав божественно, відкривав очі незрячим, вселяв надію безнадійним, піднімав з колін тих, хто ще по-рабськи клячав...

«Народе України!

Твоєю силою, волею, словом стала на землі українській вільна Народня Республіка, справдилась колишня давня мрія батьків твоїх — борців за вольності і права трудящих.

...Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу».

Буквально через кілька днів почнеться муравйовсько-крутянська січа. Українське студентство своєю волею стало під кулі, пішло у смертний бій. Синьо-жовтий прапор України стівав кров'ю героїв... Армія Муравйова шаленіла.

Через п'ятнадцять літ вигнанець з рідної землі, видатний український поет Олекса Стефанович напише у Празі вірш «Крути», де

відтворить подвиг молодих героїв як оптимістично-трагічні сторінки нашої борні за незалежність. Вони ніколи не зітруться в пам'яті народу, навпаки — коли проб'є новий визвольний час, ворог достеменно здогадається, «про віщо для нас крикнули кровію Крути».

Ритмічна структура вірша справді по-стефановичівськи, як висловився критик Іван Фізер, «двофункційна: з одного боку, вона створює ілюзію предметної стабільності, конкретності, а з другого боку, своєю музичною субтельністю викликає у нас почуття трагічного приречення та безсилля». Такого художнього плану Стефановичеві вірші позначені «слуховим символізмом, або силою інтенціонального значення, для чого поет свідомо використовує відносно конвенційний поетичний мелос. Цей мелос ретельно омузичений настирливими повторами пронизливої вокалізації»³.

...Стрінулись. Казять ворожую злість
Ваші розгукані стріли...
Псами б на вас позривалися з місць
Тріскотні вкрай скоростріли!
Лавами — ворог... Ось кинувся він,
Котить на ваші окопи...
О, вже не лежачи і не з колін
Лити крицеві окропи, —
Виросли враз ви, немов на наказ...
Тільки чому це, орлята,
Тільки чому ця тривога у вас?
Чом занімала гармата?
Чом це щодруга рушниця — німа, —
Голосу бракло у зброї?
«Дайте набоїв!» Набоїв — нема.
В полі далеко набої.
Сталі — не стало. Зостався кришталь.
Як з кришталем проти сталі?
Люто співає ворожая сталь,
Б'є-розбиває кришталі.

Ця висока «двофункційна» поетична мова не обтяжена пафосом чи надмірною романтичною чуттєвістю. Такий тон мови про крутянську епопею виглядав, швидше, «нормативним», аніж піднесеним. Тим часом життя утверджувало культ Крут. Наприклад, 1926 р. у Львові формується «Курінь старших пластунів ім. бою під Крутами». Від цього часу вшанування пам'яті Крут посідає особливе місце у громадсько-політичному житті молоді. На роковини бою у Львові

організуються всестудентські сходина, а, скажімо, тринадцяту річницю з часу битви галицьке студентство відзначає одноденним голодуванням та збором коштів для політв'язнів. У чотирнадцяті роковини «студентство розколюпортувало серед народних мас популярну брошуру “Бій під Крутами” в накладі 10 000 примірників. 7 лютого 1932 р. відбулася перша прилюдна академія»⁴ в театрі, що також була підготовлена львівським студентством.

Великих старань для популяризації подвигу української молоді під Крутами доклав молодий тоді поет і активний громадський діяч Володимир Янів. Він присвятив Крутам кілька віршів, написав про легендарну битву низку статей. До речі, В. Янів був чи не найактивнішим серед тих, хто творив у Галичині культ крутянських героїв.

Відкіля ж бо знайшлося завзяття,
Коли Крути будили стихію,
Як посіяло сон в нас прокляття
І народ загубив давню мрію.
Все ж як тільки знайшлося їх триста,
То було в них героїство мільйонів.
І минулого візія, й спомин
Риску давнього-давнього хисту.

Слава Крут покотилася Галичиною після того, як дійшли сюди вісті про битву — з київської преси, з розповідей очевидців тощо. Долинув сюди і знаменитий Тичинин вірш «Пам'яті тридцяти» (1918), що став першим гімном Крутам:

На Аскольдовій могилі
Поховали їх —
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт! —
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.
На кого посміла знятись
Зрадника рука? —
Квітне сонце, грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каїн?
Боже, покарай! —
Понад все вони любили
Свій коханий край.